

pěstování se datuje do roku 1844 (botanická zahrada Praha). Postupně byla pěstována v parcích, na hřbitovech, zámeckých zahradách atp., začátky zplaňování jsou známy v období kolem roku 1870. K masivní expanzi však došlo mnohem později, ve 30. a 40. letech 20. století, v posledních desetiletích tato rostlina invaduje do polopřirozených i přirozených lesů daleko od lidských sídel. Nejčastěji ji najdeme na okrajích lidských sídel, komunikací, v suťových nebo lužních lesích, často ve smíšených populacích s domácí netýkavkou nedůtklivou (kterou však místy vytlačuje a nahrazuje). Likvidace tohoto druhu je zcela nereálná, zejména k rozsahu zasaženého území a obrovskému množství produkovaných semen.

Netýkavka žlaznatá (*Impatiens glandulifera*)

Netýkavka žlaznatá je velmi vysoká (až 2 m) nápadná rostlina. Její květy jsou růžové až fialové, velmi nápadné a intenzivně vonné. Pochází z údolí řek v Himálaji z nadmořských výšek 1800 až 3000 m. Do Evropy byla údajně přivezena v roce 1839 do Anglie jako okrasná a

Netýkavka žlaznatá (*Impatiens glandulifera*)

nektarodárná rostlin, první zpráva o jejím pěstování v Čechách pochází z roku 1846 (Červený Hrádek u Jirkova). Ke zplanění této rostliny došlo až na přelomu 19. a 20. století v údolí Jizery (projevila se tzv. lag-fáze – určitá časová prodleva mezi introdukcí a zplaněním). Původně se jednalo o značně choulostivou jednoletku, ale postupem času se z pěstovaných a zplanělých rostlin vyselektovaly odolnější a stále expanzivnější populace.

Dnes netýkavku žlaznatou najdeme podél mnoha českých řek a potoků, kde na první pohled působí zcela přirozeně. Vodáci ji dobře znají např. z Lužnice. V Karlovarském kraji je častá v údolí Ohře, ojediněle ji potkáme podél Teplé a dalších toků (např. Kosí potok) a poměrně rychle se šíří na menší toky. Její likvidace je velmi obtížná. Management tohoto druhu by se tedy měl omezit na zabránění dalšího šíření (hlavně nepěstovat!) a na vyčištění málo zasažených vodních toků.

Použitá literatura:
Slavík B. (1997): Květena ČR, svazek 5., Academia, Praha

Pavel Řepa

Jak jsme na tom v Slavkovském lese se sovami

V loňském roce zahájila správa CHKO Slavkovský les velkou inventarizaci ptactva v oblasti. Není divu, dosaďadní poznatky byly dosti nesoustavné a útržkovité. Znalí jsme sice situaci nejnvýznamnějších ohrožených druhů, např.

tetřevovitých, nebo čápů černých, ale zvláště o pěvcích jsme měli údajů pramálo. A tak v roce 2004 byl zahájen velký systematický průzkum hnízdních ptačích společenstev prováděný sčítáním na bodech zvolených v síti kvadrátů pokrývající celé území. Na jeho výsledky si ještě chvíli počkáme, zpracování takového velkého projektu není jednoduché, vždyť na celém průzkumu se podílí každoročně přes dvacet zkušených ornitologů ze západočeské pobočky České ornitologické společnosti, a jen v prvním roce bylo zpracováno přes 550 bodů v 28 kvadrátech. Protože k pokrytí celého území je nutno zpracovat cca 110 kvadrátů, je obraz rozšíření ptactva v oblasti zatím jen kusý i když si myslíme, že letos na podzim již budou výsledky stát za to, abychom se o předběžná zjištění podělili se čtenáři Arniky (viz str. 24).

Dnes bych se chtěl věnovat doplňujícím průzkumům, které věnujeme druhům, jež metoda hlavního mapování nezachytí. Při hlavním mapování se pracuje sčítáním všech pozorovaných a hlavně slyšených ptáků v ranních obdobích, proto nezachytíme ptáky, kteří se vymykají obecnému vzorci ptačí aktivity, tedy maximální zpěvní aktivitě v ranních hodinách. Jsou některé druhy, které naopak mají hlavní aktivitu podvečerní nebo noční. Mezi nimi jistě každého napadnou sovy. Vždyť každý malý školáček ví, že jde o vysloveně noční živočichy.

Výr velký je jediná sova o jejímž rozšíření ve Slavkovském lese máme dobrou představu. Je to díky aktivitě dlouholetého dobrovolného spolupracovníka správy CHKO pana Milana Vojtěcha z Mariánských Lázní, který každoročně kontroluje větší počet hnízdišť této naší největší sovy. Bohužel výsledky z roku 2004, kdy s ním kontrolu prováděl další

náš dlouholetý spolupracovník pan Svatopluk Šedivý, jsou smutné. Žádné z pravidelných kontrolovaných hnízdišť nebylo obsazeno a tak jen slabou náplastí bylo zjištění jednoho nového hnízdiště, dosud neznámého.

Pro získání představ o rozšíření dalších dvou druhů sov zařazených mezi zvláště chráněné živočichy jsme zorganizovali v brzkém jaře 2004 a 2005 systematickou vyhledávací akci. Jednalo se jednak o kulíška nejmenšího (*Glaucidium passerinum*) a sýce rousného (*Aegolius funereus*). Jde o malé druhy sov, zvláště kulíšek je drobná sovička, jejíž velikost nepřesahuje statného drozda, působí ovšem jako všechny sovy zavalitějším dojmem. Kdybychom však viděli kulíška zbaveného peří, zjistíme, že je vlastně docela útlý pták, zavalitost působí sovi měkké načechrané peří. Je to přízpůsobení k nočnímu lovu, neboť díky svému měkkému, načechranému opeření dovedou sovy léta naprosto neslyšně. Sýc rousný je o něco větší, i on však patří k drobným druhům sov.

Pro zjišťování jsme zvolili provokaci jejich hlasem. Spočívá v tom, že když přehráváme magnetofonovou nahrávku jejich hlasu, v hnízdním období samec přiletí a odpovídá velmi intenzivně. Abychom pochopili proč, musíme chápat biologický význam základního teritoriálního hlasu, který je obdobou zpěvu. Tímto způsobem hnízdící samec akusticky vymezuje své teritorium, které během hnízdění obhájí proti všem jedincům téhož druhu. Je to opatření, které mu zajišťuje dostatek potravy pro krmení mláďat. Vyhání z dostatečně velké oblasti kolem hnízda všechny konkurenty, kteří sbírají přesně stejnou potravu jako držitel teritoria. Magnetofonovou nahrávku tedy samec chápe jako vetřelce a přilétá jej vyhledat a při tom se výrazně ozývá.

Protože oba druhy v poslední době výrazně přibývají, rozhodli jsme se vyšetřit detailně osídlení obou druhů na dostatečně velkém území, abychom získali představu o jejich hustotě výskytu. Šetření bylo provázeno v brzkém předjaří, v roce 2004 jsme pracovali mezi 15.březnem a 10.dubnem. V roce 2005, kdy se nástup jara opozdil, jsme provokovali oba druhy až do druhé poloviny dubna. Praktické provedení vypadalo tak, že jsme projížděli trasy o délce přes 6 – 7 km vedené po lesních svážnicích. Na bodech vzdálených od sebe 500 a více metrů, jsme zkoušeli „vysílat“ nahrávku jejich hlasu a sledovali reakce. Trasy byly vedeny tak, aby vykryly postupně souvisle celou jižní oblast Slavkovského lesa a získali jsme tak představu o jejím osídlení oběma druhy.

Protože oba druhy mají jinou dobu hlavní hlasové aktivity, zjišťovali jsme je na téže trase ve stejný večer, avšak postupně. Kulíšek nejmenší je sovička s vysokou aktivitou před setměním, často je možno jej slyšet již dlouho před západem slunce. Naopak sýc rousný je aktivní až po úplném setmění. Proto jsme každou trasu projeli jedním směrem v době před setměním a na zvolených bodech pouštěli hlas kulíška, pak jsme se stejnou cestou vraceli a v úplné tmě na stejných bodech provokovali sýce rousného.

Výsledky byly velmi zajímavé. Celkem jsme v obou letech projeli celkem 22 tras, na nichž bylo obvykle 9-13 bodů, takže celkem bylo zpracováno přes 268 bodů. Sledována byla jižní polovina území, zhruba asi po čáru Lazy – Prameny - Teplá.

A co jsme zjistili?

Především to, že kulíšek nejmenší je opravdu běžný druh. Z celkem 268

bodů, na nichž jsme zkoušeli jeho přítomnost, nám odpověděl jedinec tohoto druhu na 43 místech, tedy na 16 % všech sledovaných bodů. Je skoro rovnoměrně rozšířen ve všech lesních celcích sledovaného území. Daleko vzácněji jsme se setkávali se sýcem rousným, který reagoval na nahrávku svého hlasu jen na 12 bodech. Sýc rousný je tedy daleko méně běžným druhem, i když ani jej nemůžeme považovat za vysloveně raritní druh.

Z předběžného vyhodnocení míst, kde byly oba druhy zjištěny, plyne pro kulíška, že dává přednost místům s lesními porosty spíše diverzními, v místech kde se stýkají staré porosty s otevřenějšími úseky mlaziny, tyčkovin, nebo dokonce i světlin bez porostu. Zřetelně také vykazuje tendenci vyskytovat se v blízkosti vody. Našli jsme jej však občas i na místech, která tomuto základním vzorci neodpovídala. U sýce rousného jsme zatím z popisu míst, kde byl zjištěn, nevysledovali žádnou tendenci, která by ukazovala jakým místům dává přednost.

V početnosti kulíška mezi oběma roky nebylo výraznějších rozdílů. V roce 2004 tvořily tímto druhem obsazené body asi 16,5 % , zatímco v roce 2005 to bylo 15 %. Zato 12 obsazených lokalit u sýce rousného v roce 2004 je podstatně více, než jediný nálezy v roce 2005. Vysvětlení tohoto rozdílu může spočívat ve výkyvech v početnosti druhu mezi jednotlivými roky, může však také jít o skutečnost, že sýc rousný obsazuje naši oblast jen v některých omezených menších oblastech. Tomu by nasvědčovala i skutečnost, že většina jedinců nalezených v roce 2004 (celkem 10 pozorování) pocházelo z území lesního celku nalézajícího se zhruba mezi Kladskou a Mariánskými Lázněmi. Dalších asi 40 sledovaných bodů

kolem Podhory a na Michalovohorsku, přineslo jediné pozorování. V roce 2005 byl jediný případ zjištěn na Králově kameni, tedy opět ve zmíněné oblasti, zatímco většina sledování se odehrávala v lesních porostech na svazích nad Kynžvartem, Úbočím, Milíkovem a Podlesím a zde nebyl sýc rousný nalezen vůbec. Přesněji může tento náš názor potvrdit sledování v dalších letech.

Z výsledků plyne, že asi již není nutné dále zjišťovat nové a nové lokality kulíška, druhu opravdu běžného. Proto v příštím roce hodláme sledovat jiný problém, totiž stálost jeho výskytu. Znamená to, že chceme zopakovat zjišťování pomocí nahrávky hlasu na místech sledovaných v předchozích dvou letech, abychom zjistili, jak velký bude podíl párů, vyskytujících se na stejném místě po roce či dvou letech. Pro další roky přichází v úvahu monitoring, tedy po řadu let sledovat početní vývoj vzorkové místní populace. Naopak u sýce rousného bude mít smysl i nadále prozkoumávat další oblasti a pátrat po jeho výskytu v celé CHKO. Také se budeme snažit vyhodnotit podrobněji podmínky na místech sledování s cílem zjistit přesněji nároky obou druhů na prostředí v němž hnízdí.

Přemysl Tájek

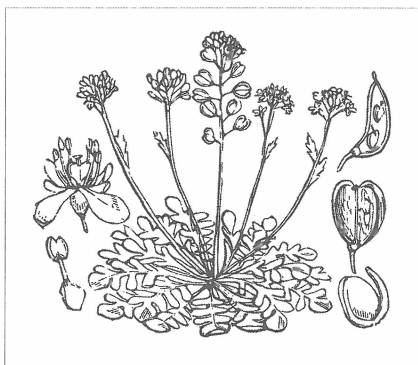
Nová lokalita nahoprutky písečné v Karlovarském kraji

Nahoprutka písečná (*Teesdalia nudicaulis*) je rostlina, která je přinejmenším stejně tak zvláštní a pozoruhodná, jako její jméno. Ačkoliv svým vzhledem není nijak zvlášť nápadná (je to bíle kvetoucí, asi 15 cm vysoká

rostlina z čeledi brukvovitých), jistě mi po přečtení několika následujících řádků dáte za pravdu, že se jedná o rostlinu, která určitě stojí za povšimnutí.

Nahoprutka roste pouze na písčítých stanovištích, jakými jsou např. přesypy, bývalé pískové lomy nebo písčítá pole a je specifickým druhem charakterizujícím pískomilná (psamofilní) společenstva rostlin. Vzhledem k těmto specifickým nárokům na prostředí se tedy jedná o rostlinu u nás velice vzácnou. Vzácná je u nás i z jiného důvodu - Českou republikou prochází východní hranice rozšíření tohoto druhu, takže ve východní polovině ČR nahoprutku najdeme jen zcela výjimečně. Největší populace této rostliny u nás se nacházejí na Dokesku, ve středním Polabí a v Třeboňské a Chebské pánvi.

V loňském roce se mi podařilo objevit novou lokalitu tohoto druhu, a to asi 1 km jihovýchodně od Dolního Žandova u Lázní Kynžvart. Nahoprutka zde roste na mělkých písčítých půdách v okolí velkých žulových balvanů, které svým charakterem připomínají známý Kynžvartský kámen. Zdálo by se, že na těchto suchých a na živiny chudých stanovištích můžeme očekávat jen řídké porosty několika málo rostlin. V červnu a červenci však lokalita přímo hýřila všemi barva-

Nahoprutka písečná (*Teesdalia nudicaulis*)